

بررسی نقش سامانه شاد در تربیت شهروند انتقادی از دیدگاه دبیران مطالعات اجتماعی

سیده نازنین موسوی

کارشناسی ارشد تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی نقش سامانه شاد در تربیت شهروند انتقادی بود. این پژوهش از نوع پژوهش‌های کیفی است. پژوهش حاضر با توجه به هدف آن از نوع تحقیقات بنیادی با روش پیمایشی است. در پژوهش حاضر، جامعه آماری شامل معلمان مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی ناحیه دو آموزش و پرورش شهر کرج است. با توجه به اینکه پژوهش از نوع کیفی بود، به منظور انتخاب شرکت کنندگان از روش نمونه گیری هدفمند استفاده شد و به این ترتیب شرکت کنندگان در پژوهش از میان معلمان مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی ناحیه دو آموزش و پرورش شهر کرج انتخاب شدند. انتخاب شرکت کنندگان تا جایی ادامه یافت که بتواند تمام طیف برنامه‌های درسی اجرا شده را پوشش دهد و مقوله‌های مورد مطالعه به حد اشباع برسند. در این پژوهش بعد از انجام مصاحبه با ۱۳ شرکت کننده و جمع بندی نتایج، داده‌ها به حد اشباع رسید که نشان دهنده کفایت تعداد شرکت کنندگان بود در کل تلاش شد دو ویژگی عمده بسندگی نمونه و مناسب بودن آن رعایت گردد. در پژوهش حاضر مقوله تربیت شهروندی مشتمل بر روحیه قانون‌مداری و روحیه عدالت محوری بود که هر سه این مولفه‌ها از دیدگاه نقاط قوت و ضعف مورد بررسی قرار گرفت. مسیر رسیدن به مقوله‌ها از نوع استقرایی بود در نهایت نتایج به دست آمده نشان داد. دیدگاه‌های انتقادی، بازسازی اجتماعی و شهروند فرهنگی، حامی رویکرد تربیت شهروندی پیشرفت گرا می‌باشند. همچنین دیدگاه شهروندی دموکراتیک متضمن دلالت‌هایی برای هر دو رویکرد تربیت شهروندی محافظه‌کار و پیشرفت گرا است و دیدگاه انتقال فرهنگی نیز جهت‌گیری محافظه‌کارانه در تربیت شهروندی دارد.

واژگان کلیدی: سامانه شاد، شهروند انتقادی، پژوهش کیفی

مقدمه

در دسامبر ۲۰۱۹، شیوع بیماری کروناویروس به عنوان یک بیماری تنفسی حاد بسیار مسری در چین آغاز شد. این بیماری، تا مارس ۲۰۲۰، ویروس کووید-۱۹ به ۱۱۴ کشور سرایت کرد و به عنوان یک بیماری همه گیر اعلام شد (سازمان بهداشت جهانی)^۱. (۲۰۲۰). فراتر از تأثیرات سلامت جسمانی، شیوع بیماری‌های همه‌گیر مانند کرونا دارای پتانسیل ایجاد آسیب روانی گسترده است. به عنوان مثال، شیوع سندرم حاد تنفسی شدید^۲ (SARS) در سال ۲۰۰۳ منجر به پیامدهای درازمدت سلامت روان شد (فیرست و همکاران^۳، ۲۰۲۱: ۲۹).

همه گیری COVID-۱۹، به شدت بر نحوه ارتباط افراد با یکدیگر تأثیر گذاشته است. اقدامات پیشگیرانه برای محدود کردن گسترش ویروس، تغییر در پارادایم ارتباطی را ضروری کرد. علاوه بر این، تأکید بر فضاهای شخصی و فاصله گذاری اجتماعی و ارتباطات از راه دور، به طور قابل توجهی افزایش یافته است زیرا جلسات تجاری، کنفرانس ها و فعالیت‌های آموزشی به ارتباطات مجازی از طریق برنامه های کاربردی اجتماعی مانند زوم، اسکایپ و مایکروسافت تغییر یافته است. با توجه به بزرگی همه‌گیری، تحقیقات برای شناسایی نگرانی‌های سلامت روانی افزایش یافته است. از همان ابتدا، فناوری ارتباطات برای مبارزه با احساس انزوای اجتماعی مورد استفاده قرار گرفت. موارد استفاده از میزبانی گردهمایی های مجازی با دوستان گرفته تا «حضور» در خدمات آموزشی از طریق پلتفرم های مبتنی بر ویدیو، در میان موارد دیگر از جمله این موارد بود (پنینگتون و همکاران^۴، ۲۰۲۱: ۳۵).

در پی شیوع این ویروس در ایران، با توجه به حجم گسترده دانش آموزی در کشورمان مدارس از هفته اول اسفندماه تعطیل اعلام شد و این تعطیلی تا اواخر سال ۹۸ و حتی بعد از شروع تعطیلات رسمی سال ۹۹ تداوم یافت؛ اما سیاست دولت در این دوره تعطیلات این بوده است که «مدارس و دانشگاه‌ها تعطیل است اما آموزش و یادگیری تعطیل نیست». بر همین اساس سازوکارهای بسیار گسترده‌ای برای پیشبرد امور آموزشی و تحقیقاتی با تمرکز بر بستر فضای مجازی و آموزش از راه دور طراحی و تدوین گردید. آموزش و پرورش در ابتدا آموزش های مکمل را از طریق شبکه آموزش در راستای استمرار فعالیتهای یادگیری برای دانش آموزان آغاز کرد تا آموزش در کشور تعطیل نباشد. به طوری که زمان آموزش در تلویزیون چهار برابر شد. آموزش‌های تلویزیونی علیرغم امکان پوشش بالا و فراگیری قابل قبول؛ به دلیل ماهیت یکطرفه بودن ارتباط، پاسخگوی تعامل مورد انتظار در جریان یادگیرینسبتا فعال نیست و آموزش و پرورش نیز نمی‌تواند به یک سنجش مطمئن از ارتباط فراگیران با آموزش معلمان، دست پیدا کند، به همین دلیل باید به دنبال شیوه‌ای می‌بود که با اطمینان بالا بتواند، شکل گرفتن ارتباط مؤثر معلمان و دانش آموزان در جریان یاددهی و یادگیری را با کیفیت تعاملی قابل قبول، توصیف و ارزشیابی کند (کرانستون و همکاران^۵، ۲۰۲۰).

بیان مساله

یکی از اهداف نظام‌های آموزشی، تربیت شهروندانی است که از یک سو نسبت به جامعه خود احساس مسئولیت کنند و از سوی دیگر با نگاهی نقادانه در جستجوی بهبود وضعیت زندگی خود و دیگر اعضای جامعه باشند (فرمپینی فراهانی، ۱۳۸۹: ۱۲-۱۶). تربیت شهروندی یک موضوع مدرسه ای است که دانش، مهارت ها و درک دانش آموزان را برای ایفای نقش کامل در جامعه

¹ World Health Organization

² Severe Acute Respiratory Syndrome

³ First, J. M., et al

⁴ Pennington, N.

⁵ Cranston, N., et al

دموکراتیک، به عنوان شهروندان فعال و مسئولیت پذیر، توسعه می دهد (پرتوریس^۶، ۲۰۲۱). تربیت شهروندی، تربیتی است که به توسعه و پرورش مهارت‌ها، قابلیت‌ها و توانمندی‌های شهروندان منجر می‌شود. چنین تربیتی الزاماً در ارتباط با اعضای جوامع و ملت‌های خاص قابل درک است؛ چراکه در هر جامعه‌ای ارزش‌ها، تلقی‌ها، بینش‌ها و مهارت‌ها به‌همراه الگوها و روش‌های مشارکت در زندگی جمعی یا مدنی به شکل ویژه‌ای منتقل می‌شود (فرمهرنی فراهانی، ۱۳۸۹: ۱۲-۱۶). تربیت شهروندی مفهومی کلی است که به مطالعات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی در جامعه وابسته است و می‌توان آن را آموزش شیوه‌های مسالمت‌آمیز زندگی در یک جامعه دانست (سبحانی نژاد، ۱۳۹۰: ۲۹۴). تربیت شهروندی نه تنها بنیاد تعلیم و تربیت رسمی است، بلکه انتقال ارزش‌های فرهنگی نیز از طریق تربیت شهروندی انجام می‌شود (اروتن و همکاران، ۱۳۹۹). مفهوم تربیت شهروندی با مفاهیمی همچون آموزش اخلاقی، آموزش شخصیت و آموزش تمدنی مترادف بوده و تا حدی بر مبنای آن‌ها پی‌ریزی شده است (وندروالت^۷، ۲۰۲۰).

یکی از رویکردهای تربیت شهروندی، تربیت شهروند انتقادی می‌باشد. تربیت شهروند انتقادی به معنای تربیتی است که فرد را برای مشارکت در متعلقات ملی، اجتماعی، جهانی ترغیب و تحت تأثیر قرار می‌دهد تا به‌طور منتقدانه ساختارهای اجتماعی، سیاسی و اقتصادی را مورد ارزیابی قرار داده؛ به راهبردهایی توجه کند که ماهیت جمعی دارد؛ با بی‌عدالتی مخالفت کند و دلایل اصلی مشکلات را نشان دهد؛ بتواند با مهارت تفکر انتقادی اطلاعات را به‌طور مستقل تجزیه و تحلیل کند؛ اعتقادات و فرضیات خود را جستجو کند و یا توسعه بدهد و در نهایت به تنوع دیدگاه‌ها پاسخ بدهد (باباخانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۱).

از سوی دیگر، از زمان همه‌گیری بیماری کرونا به بعد سیاست دولت ایران این بود که مدارس و دانشگاه‌ها تعطیل است لکن آموزش و یادگیری تعطیل نیست. بر همین اساس سازوکارهای مختلفی برای پیشبرد امور آموزشی با تمرکز بر بستر فضای مجازی طراحی و تدوین گردید. آموزش و پرورش در ابتدا آموزش‌های مکمل را از طریق شبکه آموزش در راستای استمرار فعالیت‌های یادگیری برای دانش‌آموزان آغاز کرد تا آموزش در کشور تعطیل نباشد. به‌طوری‌که زمان آموزش در تلویزیون چهار برابر شد. آموزش‌های تلویزیونی علی‌رغم امکان پوشش بالا و فراگیری قابل قبول؛ به دلیل ماهیت یک‌طرفه بودن ارتباط، پاسخگوی تعامل مورد انتظار در جریان یادگیری نسبتاً فعال نیست و آموزش و پرورش نیز نمی‌تواند به یک سنجش مطمئن از ارتباط فراگیران با آموزش معلمان، دست پیدا کند، به همین دلیل باید به دنبال شیوه‌ای می‌بود که با اطمینان بالا بتواند، شکل گرفتن ارتباط مؤثر معلمان و دانش‌آموزان در جریان یاددهی و یادگیری را با کیفیت تعاملی قابل قبول، توصیف و ارزشیابی کند. در کنار آموزش‌های تلویزیونی از معلمان خواسته شد تا جریان آموزش را از طریق پیام‌رسان‌های داخلی پیگیری نمایند. معلمان در راستای عمل به تعهد حرفه‌ای خویش اغلب به‌صورت خودجوش و پراکنده، با هزینه خویش در امر آموزش دانش‌آموزان در فضای مجازی حضور پیدا کردند؛ اما به دلیل عدم انسجام، آمار دقیقی از حجم و میزان خدمات آن‌ها به دانش‌آموزان وجود نداشت. به‌منظور ساماندهی آموزش مجازی دانش‌آموزان در وزارت آموزش و پرورش، شبکه آموزشی دانش‌آموزان (شاد) طراحی و پیاده‌سازی شد. شبکه شاد با وجود چشم‌انداز خوب برای آموزش از راه دور دانش‌آموزان مشکلاتی نیز برای معلمان ایجاد کرد. در کنار زیرساخت‌های فنی این برنامه به‌ویژه سرعت پایین آن که عملاً جریان آموزش را با مشکل مواجه کرده بود (زینی وند نژاد و نویدی، ۱۴۰۰). در آموزش‌های مجازی و ازجمله آموزش با استفاده از شبکه شاد نیز مانند آموزش‌های حضوری باید به تمام جنبه‌های آموزش ازجمله آموزش شهروند انتقادی توجه شود. از زمان شیوع ویروس کرونا این‌گونه آموزش‌ها گسترش یافته است و از این‌پس نیز با توجه به مزایایی که دارند، بهره‌گیری از آموزش‌های مجازی و پلتفرم‌های مربوطه در تلفیق با آموزش‌های حضوری و چهره به چهره ادامه می‌یابد. دانش‌آموزان با استفاده از این پلتفرم‌ها

⁶ Pretorius, V. I.

⁷ Van der Walt, J. L

با انواع دانش علمی، اجتماعی، اقتصادی، تاریخی و سیاسی، مهارت‌ها و نگرش‌های مختلف مانند صداقت، همدردی، احترام، تعهد و مسئولیت‌پذیری، رعایت قوانین و... آشنا می‌شوند و در عین حال این پلتفرم‌ها هرچند در بسیاری از موارد مفید بوده و آثار مثبت زیادی برای جامعه و خانواده‌ها به همراه آورده، اما وسوسه‌انگیزی و فریبندگی‌های تازه‌ای از جمله تغییر سبک زندگی (خضر نژاد، ۱۳۹۴، ۷) نیز به همراه داشته است بنابراین بهره‌گیری از شبکه شاد علاوه بر اینکه مزایایی دارد، می‌تواند آسیب‌هایی نیز در این زمینه داشته باشد. از این رو بر اساس آنچه گفته شد، در پژوهش حاضر این سؤال مطرح می‌شود که نقش شبکه شاد در پرورش شهروند انتقادی چیست؟

روش

هدف مطالعه حاضر بررسی نقش سامانه شاد در تربیت شهروند انتقادی بوده است، لذا این پژوهش از نوع پژوهش‌های کیفی است. پژوهش حاضر با توجه به هدف آن از نوع تحقیقات بنیادی است. همچنین روش مطالعه حاضر براساس زمان گردآوری اطلاعات به صورت پیمایشی است، در تحقیقات پیمایشی همانند پژوهش حاضر، محقق شرایط فعلی را بررسی می‌کند تا مسائل جاری را در پرتو آن روشن سازد (زینی و نژاد، ۱۳۹۹). در پژوهش حاضر، جامعه آماری شامل معلمان مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی ناحیه دو آموزش و پرورش شهر کرج است. با توجه به اینکه پژوهش از نوع کیفی بود، به منظور انتخاب شرکت کنندگان از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد. رسیدن به اشباع در پژوهش‌های کیفی به عنوان استاندارد طلایی پایان انتخاب شرکت کنندگان در نظر گرفته می‌شود که در این پژوهش از طریق مقایسه مداوم و عدم تغییر در طبقات موجود در آن و تکرار داده‌های قبلی، داده‌های پژوهش به حد اشباع رسید. به این ترتیب شرکت کنندگان در پژوهش از میان معلمان مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی ناحیه دو آموزش و پرورش شهر کرج انتخاب شدند. انتخاب شرکت کنندگان تا جایی ادامه یافت که بتواند تمام طیف برنامه‌های درسی اجرا شده را پوشش دهد و مقوله‌های مورد مطالعه به حد اشباع برسند. در این پژوهش بعد از انجام مصاحبه با ۱۳ شرکت کننده و جمع بندی نتایج، داده‌ها به حد اشباع رسید که نشا ندهنده کفایت تعداد شرکت کنندگان بود در کل تلاش شد دو ویژگی عمده بسندگی نمونه و مناسب بودن آن رعایت گردد.

یافته‌ها

در پژوهش حاضر مقوله تربیت شهروندی مشتمل بر روحیه قانون‌مداری و روحیه عدالت محوری بود که هر سه این مولفه‌ها از دیدگاه نقاط قوت و ضعف مورد بررسی قرار گرفت. مسیر رسیدن به مقوله‌ها از نوع استقرایی بود و تجربه دبیر مطالعات اجتماعی در زمینه‌ی نقاط قوت بهره‌مندی از سامانه شاد (روحیه‌ی قانون‌مداری) به ۷ زیرمقوله‌ی کلی تقسیم و مفاهیم مرتبط با هر مقوله‌ی کلی از این تجارب استخراج شد. در نهایت عبارات و واژه‌هایی که دارای ماهیت مشابهی بودند و یا از نظر معنایی با یکدیگر ارتباط داشتند تحت مفاهیم انتزاعی‌تر با عنوان مقوله، گروه بندی شد.

جدول ۱ تجربه دبیر مطالعات اجتماعی در زمینه‌ی نقاط قوت بهره‌مندی از سامانه شاد (روحیه‌ی قانون‌مداری).

عنوان مقوله	تعداد تکرار تجربه	کد بندی ثانویه و گروه بندی
نقاط قوت روحیه‌ی قانون‌مداری ۲۳ بار	۳	احترام به قانون
	۴	رعایت قانونی زمان
	۱۰	آگاهی به قانون و پذیرش قانون
	۳	رعایت قوانین آموزشی
	۱	قانون آزادی در بیان نظرات

	۱	داشتن مدیریت
	۱	تقویت اعتماد به نفس

براساس اطلاعات جدول ۱ بالاترین فراوانی در دانش آموزان مربوط به زیر مقوله مهارت آگاهی به قانون و پذیرش قانون با فراوانی ۱۰ بار و کمترین فراوانی در دانش آموزان در قانون آزادی در بیان نظرات، داشتن مدیریت و تقویت اعتماد به نفس برابر با یک است. در زیر نمودار فراوانی تکرار تجربه دبیران در زمینه‌ی نقاط قوت بهره مندی از سامانه شاد (روحیه‌ی قانون مداری) ارائه گردیده است. تجربه دبیر مطالعات اجتماعی در زمینه‌ی ضعف‌های بهره مندی از سامانه شاد (روحیه‌ی قانون مداری) به ۸ زیرمقوله‌ی کلی تقسیم و مفاهیم مرتبط با هر مقوله‌ی کلی از این تجارب استخراج شد. در نهایت عبارات وواژه‌هایی که دارای ماهیت مشابهی بودند و یا از نظر معنایی با یکدیگر ارتباط داشتند تحت مفاهیم انتزاعی‌تر با عنوان مقوله، گروه بندی شد.

جدول ۲ تجربه دبیر مطالعات اجتماعی در زمینه‌ی نقاط ضعف بهره مندی از سامانه شاد (روحیه‌ی قانون مداری)

عنوان مقوله	تعداد تکرار تجربه	کد بندی ثانویه و گروه بندی
نقاط ضعف روحیه‌ی قانون مداری ۱۵ بار	۱	عدم وجود زمان قانونی
	۲	عدم وجود قانون اثر
	۱	عدم وجود قانون تعامل
	۲	عدم وجود قانون جذب
	۱	عدم وجود قانون تمرین
	۱	عدم وجود قانون آگاهی
	۱	عدم وجود قانون آمادگی
	۶	عدم وجود قانون نظارت بر رفتار

براساس اطلاعات جدول ۲ بالاترین فراوانی در دانش آموزان مربوط به زیر مقوله عدم وجود قانون نظارت بر رفتار با فراوانی ۶ بار و کمترین فراوانی در دانش آموزان در عدم وجود زمان قانونی، عدم وجود قانون تعامل، عدم وجود قانون تمرین، عدم وجود قانون آگاهی و عدم وجود قانون آمادگی برابر با یک است. در زیر نمودار فراوانی تکرار تجربه دبیران در زمینه‌ی نقاط ضعف بهره مندی از سامانه شاد (روحیه‌ی قانون مداری) ارائه گردیده است.

تجربه دبیر مطالعات اجتماعی در زمینه‌ی فرصت‌های بهره مندی از سامانه شاد (روحیه‌ی قانون مداری) به ۶ زیرمقوله‌ی کلی تقسیم و مفاهیم مرتبط با هر مقوله‌ی کلی از این تجارب استخراج شد. در نهایت عبارات وواژه‌هایی که دارای ماهیت مشابهی بودند و یا از نظر معنایی با یکدیگر ارتباط داشتند تحت مفاهیم انتزاعی‌تر با عنوان مقوله، گروه بندی شد.

جدول ۳ تجربه دبیر مطالعات اجتماعی در زمینه‌ی فرصت‌های بهره مندی از سامانه شاد (روحیه‌ی قانون مداری)

عنوان مقوله	تعداد تکرار تجربه	کد بندی ثانویه و گروه بندی
	۱	فرصت پذیرش مسئولیت
	۷	فرصت آگاهی از قانون برای دانش آموز و اولیاء

فرصت‌های روحیه‌ی قانون مداری بار ۱۴	۲	فرصت یادگیری صحیح
	۱	فرصت شناخت دانش آموز
	۱	فرصت پای بندی به قانون
	۲	فرصت پاسخ گویی به معلم

براساس اطلاعات جدول ۳، بالاترین فراوانی در دانش آموزان مربوط به زیر مقوله فرصت آگاهی از قانون برای دانش آموز و اولیاء با فراوانی ۷ بار و کمترین فراوانی در دانش آموزان در فرصت پذیرش مسئولیت، فرصت شناخت دانش آموز و فرصت پای بندی به قانون برابر با یک است. در زیر نمودار فراوانی تکرار تجربه دبیران در در زمینه‌ی فرصت‌های بهره مندی از سامانه شاد (روحیه‌ی قانون مداری) ارائه گردیده است.

تجربه دبیر مطالعات اجتماعی در زمینه‌ی تهدیدهای بهره مندی از سامانه شاد (روحیه‌ی قانون مداری) به ۶ زیرمقوله ی کلی تقسیم و مفاهیم مرتبط با هر مقوله‌ی کلی از این تجارب استخراج شد. در نهایت عبارات وواژه هایی که دارای ماهیت مشابهی بودند و یا از نظر معنایی با یکدیگر ارتباط داشتند تحت مفاهیم انتزاعی تر با عنوان مقوله، گروه بندی شد.

جدول ۴ تجربه دبیر مطالعات اجتماعی در زمینه‌ی تهدیدهای بهره مندی از سامانه شاد (روحیه‌ی قانون مداری)

عنوان مقوله	تعداد تکرار تجربه	کد بندی ثانویه و گروه بندی
تهدیدهای روحیه‌ی قانون مداری بار ۱۳	۱	عدم ثبات در گفتار
	۱	عدم احقاق حق
	۲	عدم استقلال شخصیتی
	۳	عدم وجود رویه‌ی آموزش
	۴	عدم رعایت قانون
	۲	عدم رعایت احترام به قانون کلاس

تجربه دبیر مطالعات اجتماعی در زمینه‌ی نقاط قوت بهره مندی از سامانه شاد (روحیه‌ی عدالت محوری) به ۶ زیرمقوله ی کلی تقسیم و مفاهیم مرتبط با هر مقوله‌ی کلی از این تجارب استخراج شد. در نهایت عبارات وواژه هایی که دارای ماهیت مشابهی بودند و یا از نظر معنایی با یکدیگر ارتباط داشتند تحت مفاهیم انتزاعی تر با عنوان مقوله، گروه بندی شد.

جدول ۵ تجربه دبیر مطالعات اجتماعی در زمینه‌ی نقاط قوت بهره مندی از سامانه شاد (روحیه‌ی عدالت محوری).

عنوان مقوله	تعداد تکرار تجربه	کد بندی ثانویه و گروه بندی
نقاط قوت روحیه‌ی عدالت محوری بار ۱۵	۷	عدالت آموزشی
	۱	عدالت در احیای شخصیت
	۳	عدالت در نگاه معلم
	۱	عدالت در توجه به دانش آموز
	۲	عدالت در رفتار
	۱	عدالت برخورداری از آموزش

براساس اطلاعات جدول ۵، بالاترین فراوانی در دانش آموزان مربوط به زیر مقوله عدالت آموزشی با فراوانی ۷ بار و کمترین فراوانی در دانش آموزان در عدالت در احیای شخصیت، عدالت در توجه به دانش آموز و عدالت برخورداری از آموزش برابر با یک است. در زیر نمودار فراوانی تکرار تجربه دبیران در زمینه‌ی نقاط قوت بهره مندی از سامانه شاد (روحیه‌ی عدالت محوری) ارائه گردیده است.

تجربه زیسته ی دبیر مطالعات اجتماعی در زمینه ی ضعف های بهره مندی از سامانه شاد (روحیه ی عدالت محور) به ۶ زیرمقوله ی کلی تقسیم و مفاهیم مرتبط با هر مقوله ی کلی از این تجارب استخراج شد. در نهایت عبارات وواژه هایی که دارای ماهیت مشابهی بودند و یا از نظر معنایی با یکدیگر ارتباط داشتند تحت مفاهیم انتزاعی تر با عنوان مقوله، گروه بندی شد.

جدول ۶ تجربه دبیر مطالعات اجتماعی در زمینه ی نقاط ضعف بهره مندی از سامانه شاد (روحیه ی عدالت محوری)

عنوان مقوله	تعداد تکرار تجربه	کد بندی ثانویه وگروه بندی
نقاط ضعف روحیه ی عدالت محوری ۱۲ بار	۱	عدم عدالت در یادگیری
	۱	عدم عدالت در استفاده از زمان
	۲	عدم ایجاد اعتماد بنفس عادلانه در نهاد دانش آموز
	۲	عدم عدالت در قضاوت
	۲	عدم عدالت استفاده از تکنولوژی
	۴	عدم عدالت در نگاه معلم

براساس اطلاعات جدول ۶، بالاترین فراوانی در دانش آموزان مربوط به زیر مقوله عدم عدالت در نگاه معلم با فراوانی ۴ بار وکمترین فراوانی در دانش آموزان در عدم عدالت در یادگیری و عدم عدالت در استفاده از زمان برابر با یک است. در زیر نمودار فراوانی تکرارتجربه دبیران در زمینه ی نقاط ضعف بهره مندی از سامانه شاد (روحیه ی عدالت محوری) ارائه گردیده است.

تجربه دبیر مطالعات اجتماعی در زمینه ی فرصتهای بهره مندی از سامانه شاد (روحیه ی عدالت محوری) به ۶ زیرمقوله ی کلی تقسیم و مفاهیم مرتبط با هر مقوله ی کلی از این تجارب استخراج شد. در نهایت عبارات وواژه هایی که دارای ماهیت مشابهی بودند و یا از نظر معنایی با یکدیگر ارتباط داشتند تحت مفاهیم انتزاعی تر با عنوان مقوله، گروه بندی شد.

جدول ۷ تجربه دبیر مطالعات اجتماعی در زمینه ی فرصتهای بهره مندی از سامانه شاد (روحیه ی عدالت محوری).

عنوان مقوله	تعداد تکرار تجربه	کد بندی ثانویه وگروه بندی
فرصت های روحیه ی عدالت محوری ۱۲ بار	۱	فرصت عدالت استفاده تکنولوژی
	۳	فرصت عدالت استفاده زمان
	۲	فرصت عدالت آموزشی
	۲	فرصت تبیین خود توسط برقرای عدالت
	۲	فرصت عدالت در شناخت دانش آموز
	۲	فرصت برای ارتقاء تفکر

براساس اطلاعات جدول ۷، بالاترین فراوانی در دانش آموزان مربوط به زیر مقوله عدالت در استفاده از زمان فرصت با فراوانی ۳ بار و کمترین فراوانی در دانش آموزان در فرصت عدالت در استفاده از تکنولوژی، برابر با یک است. در زیر نمودار فراوانی تکرار تجربه دبیران در در زمینه‌ی فرصت‌های بهره مندی از سامانه شاد (روحیه‌ی عدالت محوری) ارائه گردیده است. تجربه دبیر مطالعات اجتماعی در زمینه‌ی تهدیدهای بهره مندی از سامانه شاد (روحیه‌ی عدالت محوری) به ۸ زیرمقوله‌ی کلی تقسیم و مفاهیم مرتبط با هر مقوله‌ی کلی از این تجارب استخراج شد. در نهایت عبارات و واژه‌هایی که دارای ماهیت مشابهی بودند و یا از نظر معنایی با یکدیگر ارتباط داشتند تحت مفاهیم انتزاعی‌تر با عنوان مقوله، گروه بندی شد.

جدول ۸ تجربه دبیر مطالعات اجتماعی در زمینه‌ی تهدیدهای بهره مندی از سامانه شاد (روحیه‌ی عدالت محوری)

عنوان مقوله	تعداد تکرار تجربه	کد بندی ثانویه و گروه بندی
تهدیدهای عدالت محوری ۱۳ بار	۱	عدم وجود برنامه‌ای منظم جهت یادگیری
	۱	عدم عدالت در ارتباط با دانش آموز
	۲	عدم عدالت در شناخت دانش آموز
	۱	عدم عدالت در وقت شناسی
	۲	عدم عدالت آموزشی در استفاده از تکنولوژی
	۲	عدم عدالت در قضاوت دانش آموز
	۱	عدم عدالت در رفتار
	۳	عدم عدالت آموزشی

براساس اطلاعات جدول ۸، بالاترین فراوانی در دانش آموزان مربوط به زیر مقوله تهدید عدم عدالت آموزشی با فراوانی ۳ بار و کمترین فراوانی در دانش آموزان در عدم عدالت در رفتار، عدم عدالت در وقت شناسی، عدم عدالت در ارتباط با دانش آموز، و عدم وجود برنامه‌ای منظم جهت یادگیری، برابر با یک است. در زیر نمودار فراوانی تکرار تجربه دبیران در در زمینه‌ی فرصت‌های بهره مندی از سامانه شاد (روحیه‌ی عدالت محوری) ارائه گردیده است.

بحث و نتیجه گیری

این یافته با نتایج تحقیقات پیشین از جمله، محمودی (۱۳۹۰)، فؤاد و همکاران (۱۳۹۸)، محمدی و همکاران (۱۳۹۶)، فرمهبینی فراهانی (۱۳۹۵)، چراغ ملایی و همکاران (۱۳۹۳)، قلتاش (۱۳۹۱)، حق پرست و همکاران (۲۰۱۳)، آکسلی و موریس (۲۰۱۰) و احمد رضا و همکاران (۲۰۰۷) همسو می‌باشد پژوهش‌های ذکر شده در بالا بیانگر این موضوع هستند که دیدگاه‌های انتقادی، بازسازی اجتماعی و شهروند فرهنگی، حامی رویکرد تربیت شهروندی پیشرفت گرا می‌باشند. همچنین دیدگاه شهروندی دموکراتیک متضمن دلالت‌هایی برای هر دو رویکرد تربیت شهروندی محافظه کار و پیشرفت گرا است و دیدگاه انتقال فرهنگی نیز جهت گیری محافظه کارانه در تربیت شهروندی دارد همچنین استفاده از ابزارها می‌تواند به برانگیختن رویکرد تحقیق، تحلیل و خلاقیت، قوه قضاوت مستقل و

خودآگاهی انتقادی در دانش آموزان و در نهایت ایجاد محیط یادگیری ساختار گرایانه منجر شود. نتایج حاصل از این مطالعه بیان کننده مزایای ساختار گرایانه استفاده از این ابزار برای اساتید و یادگیرندگان و همچنین شناسایی چالش ها و تهدیدهای پیش روی این حوزه است.

در تبیین این نتیجه می توان چنین بیان کرد که استفاده از فناوری و تکنولوژی برای تسهیل در رفع نیازهای آموزشی دانش آموزان بسیار مهم است. داشتن دید و دانشی جامع راجع به فناوری، مهارت های ابزاری و توانایی به کارگیری فناوری و مهارت های مربوطه، درک فرایندهای گردش اطلاعات، توانایی سازگاری همراهی و تسلط بر تغییرات سریع و مداوم همه و همه از طریق آموزش فناوری و تکنولوژی در قالب مدل های نوین آموزش در کلاس های درس میسر خواهد بود. و سامانه شاد این امکانات را برای معلم و در عین حال برای دانش آموزان مهیا کرده است، بهره گیری از تکنولوژی آموزشی به مفهوم جدید آن بی شک یکی از نوآوری های آموزشی محسوب می شود. تکنولوژی آموزشی یا فناوری آموزشی اکنون صرفاً " کاربرد دستگاه های سمعی و بصری نیست آموزش نیز امروز

معنی و مفهوم جدیدی پیدا کرده است. مواد و وسایل آموزشی روز به روز تنوع بیشتری می یابند و کتاب درسی تنها یکی از آنها به حساب می آید. نقش معلم هم بیشتر راهنمایی و رهبری و هدایت است تا متکلم وحده بودن، در نتیجه سامانه شاد و استفاده بهینه آموزشی در فضای مجازی بعنوان یک فرصت برای آموزش جامع برای یاد دهی از جانب معلم و یاد گیری از سمت دانش آموز است. یکی از تهدیدهای بسیار مهم در سامانه شاد، عدم آگاهی اولیاء در برخورد با این سامانه بود از آنجایی که شاد یک محیط و برنامه آموزشی نوین برای یاد دهی معلم و یاد گیری دانش آموز بود ولی عدم آگاهی از این فضا باعث بوجود آمدن تهدیداتی برای دانش آموز و در کنار آن برای خانواده بود، مشکلات آموزشی در کلاسهای حضوری و غیر مجازی به منازل دانش آموزان منتقل شد و اولیاء به جهت عدم آگاهی از نحوه آموزش، آنچه را که خود از آموزش درک می کردند به دانش آموز منتقل می کردند، ماه ها بطول انجامید تا بین معلم و اولیاء در این فضا تعامل ایجاد شد و این فاصله موجب شد که دانش آموز از آموزش عقب بیافتد و در کنار آن اعتماد به نفس او نیز پایین آمد، آن سری از دانش آموزان که قوی بودند با معلم پیش می رفتند و برخی نیز واقعاً دچار بی ثباتی در آموزش شده بودند، معلم نیز به دلیل عدم آشنایی کامل با روحیات دانش آموز نمی توانست این معزل را منتفی نماید، اولیاء در کنار دانش آموزان پاسخ گوی سؤالات بودند و گاه اختلافات بین خانواده (پدر و مادر) پر رنگ می شد، لذا از دید معلمان مهمترین تهدید سامانه شاد از بین رفتن اعتماد به نفس دانش آموز و عدم توانایی ایجاد ارتباط با معلم و اتکاء شدید دانش آموز به خانواده و غیر بوده است.

از محدودیت های پژوهش حاضر عدم اشراف کامل معلمان به سامانه شاد (بدلیل رویارویی معلمان با سامانه جدید آموزشی باید شیوه نوینی از تدریس بکارگیری می شد و معلمان احاطه کامل به این مورد را نداشتند) و عدم آشنایی معلمان با چالش های ساختاری سامانه شاد (بدلیل نوآوری «سامانه شاد» بود.

در همین راستا پیشنهاد می شود برای آموزش مجازی باید به دنبال توانمندسازی نیروی انسانی، تقویت تولید محتوا و زیرساخت های آن باشند، (توانمند کردن معلمان، تولید محتوای مناسب درسی جهت ارائه در سامانه شاد و بهبود زیر ساخت های آموزش در سامانه شاد) و شبکه شاد را به عنوان بستر اصلی تعامل مستقیم یادگیری در سطح مدرسه، تفکر راهبردی و تحولات علم و فناوری در نظر گرفت و در این راستا فعالیتهایی انجام گردد همچنین ارتقاء سواد تکنولوژی (فناوری) معلم در استفاده از برنامه شاد (تربیت معلم

خلاق و مبتکر از طریق سامانه شاد «بهره گیری معلمین از محتوای آموزشی متنوع» در فضای مجازی از دیگر پیشنهادهای کاربردی پژوهش حاضر می باشد.

در مورد موضوعاتی چون «آموزش مهارت شهروندی، هویت ملی و تربیت شهروندی، چگونگی حفظ ارزشهای فرهنگی و دینی در تربیت شهروندی، آموزش شهروند الکترونیک، آموزش شهروند ملی و جهانی، کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش شهروندی، آموزش جمعی والدین و دانش آموزان» را در پژوهشهای آتی مد نظر قرار دهند و در انتها با تولید محتوای مناسب (محتوایی در راستای تربیت شهروند انتقادی و ارائه ی آن به هنگام آموزش در سامانه شاد)، اجرای فعالیتهای گروهی، بازی، مسابقه و توسعه مشارکتهای دانش آموزان در امور اجتماعی شرایط را برای یادگیری مهارتهای شهروندی محیا کنند. به ابعاد متفاوت شهروندی (همکاری، تفکر انتزاعی، گفت وگو، رهبری، انعطاف پذیری، مسئولیت پذیری، تفکر خلاق و سواد رسانه ای و فناوری) در خلال تدریس و فعالیتهای جانبی توجه داشته باشند.

منابع

- ارونت، محمود، دیناروند، حسن، و رحمانی، جهانبخش. (۱۳۹۹). مبانی ارزش شناسی تربیت شهروندی در آموزش و پرورش ایران. فصلنامه علمی پژوهشنامه تربیتی دانشگاه آزاد واحد بجنورد. 15(62), 1-32.
- امامی سیگارودی، عبدالحسین؛ دهقان نیری، ناهید؛ رهنورد، زهرا و نوری سعید، علی (۱۳۹۱). روش شناسی تحقیق کیفی: پدیدارشناسی، فصلنامه پرستاری و مامایی جامع نگر، 68(22). 56-63.
- باباخانی، سجاد؛ صالحی، اکبر؛ قائدی، یحیی؛ کشاورز، سوسن (۱۳۹۸). میزان توجه به رویکردهای تربیت شهروندی قانون مدار، مشارکتی و انتقادی در کتب جدید التألیف جامعه شناسی دوره دوم متوسطه. فصلنامه مطالعات برنامه درسی / ایران. ۱۴(۵۵): ۹۱-۱۱۲.
- خضری اقدم، محمد؛ سجادی، مهدی؛ منوچهری، عباس؛ صادق زاده، علیرضا (۱۳۹۴). تبیین اصول شهروندی مبتنی بر فلسفه هانا آرنست. فصلنامه علمی-پژوهشی تعلیم و تربیت. شماره ۳۱. پیاپی ۴: ۹-۳۰.
- زینی وندنژاد، فرشته. (۱۳۹۸). بررسی میزان و چگونگی به کارگیری رسانه های دیداری- شنیداری (فیلم، کتاب گویا) و نرم افزارهای آموزشی در فرآیند یاددهی و یادگیری ریاضی توسط دانش آموزان و معلمان در دوره دوم ابتدایی و دوره اول متوسطه (شماره ۴۳۱۴۱). سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی.
- زینی وندنژاد، فرشته. (۱۳۹۹). عوامل مؤثر و روابط بین آن ها در ارتقای استفاده از فناوری های دیجیتال در میان معلمان دوره دوم ابتدایی و دبیران ریاضی دوره اول متوسطه. مطالعات برنامه درسی، ۱۵(۵۷)، ۶۵-۱۰۶.
- سبحانی نژاد، مهدی (۱۳۹۰). جامعه شناسی آموزش و پرورش. تهران: یسپرون.
- فرمehنی فراهانی، محسن (۱۳۸۹). تربیت شهروندی: تاریخچه، رویکردها، اهداف، اصول، ضرورت، ابعاد، گستره، مطالعات تطبیقی، برنامه درسی. تهران: آبیژ.
- قلتاش، عباس (۱۳۸۸). نقد و بررسی رویکردهای تربیت شهروندی در برنامه درسی دوره ابتدایی ایران به منظور ارائه طرح برنامه درسی تربیت شهروندی، پایان نامه دوره دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان.
- محمدی، حسین؛ مزیدی، محمد؛ بهشتی، سعید (۱۳۹۶). تحلیل مفهومی مراحل و ابعاد تربیت شهروندی. فصلنامه رهیافتی نو در مدیریت آموزشی. شماره ۴. پیاپی ۳۲: ۸۳-۱۰۶.
- محمدی، علی (۱۳۸۵). بررسی مقایسه ای میزان آگاهی و مشارکت سیاسی و اجتماعی دانش آموزان عضو تشکلهای دانش آموزی استان قزوین با سایر دانش آموزان، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی.

- محمودی، محمدتقی (۱۳۹۰). تحلیل محتوای کتاب‌های درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی تحصیلی از منظر نوع رویکرد آموزش شهروندی. فصلنامه پژوهش در برنامه ریزی درسی. سال هشتم، شماره ۱ و ۲: ۹۶-۱۰۸.
- Cranston, N., Mulford, B., Keating, J., & Reid, A. (2010). Primary school principals and the purposes of education in Australia: Results of a national survey. *Journal of Educational Administration*, 48(4), 517-539.
- First, J. M., Shin, H., Ranjit, Y. S., & Houston, J. B. (2021). COVID-19 stress and depression: Examining social media, traditional media, and interpersonal communication. *Journal of Loss and Trauma*, 26(2), 101-115.
- Gholtash, A. (2012). Social and Political Foundations of Education: A Comparative Study of Citizenship Education Approaches and Perspectives, Research Principles of Education, Second Year, Vol.1. No.1, p 64-47.
- Gholtash, A. Yarmohammadian, M.H. Foroughi Ebari, A. A.& Mirshah Jafari, E. (2009). An Investigation of the Progressive Approach of Citizenship Education in the Elementary Curriculum of Iran, *Journal of Educational Sciences*, Shahid Chamran University, Ahvaz, Vol 6, No 2, p 37-62.
- Pennington, N. (2021). Quitting social media: a qualitative exploration of communication outcomes. *Qualitative Research Reports in Communication*, 22(1), 30-38.
- Pretorius, V. I. (2021). *Creating awareness of Inclusive Citizenship Education to address gangsterism in a community* (Doctoral dissertation, North-West University (South Africa)).
- Van der Walt, J. L. (2020). Citizenship Education for living successfully in 2050 and beyond. *Tydskrif vir geesteswetenskappe*, 60(4-2), 1204-1225.
- WHO. (2020). *Coronavirus disease (COVID-19) situation report 161*. Retrieved from <https://www.who.int/> [Google Scholar]
- Wodarz, N. (2011). Hiring, Social Media, and E-Due Diligence, *School Business Affairs*. 77(11), 8-10.